

בית מדרש

318

בשבילי הפרשה

פרשת וילך תשע"ט

זמני כניסת השבת

Baltimore, MD	6:58
Brooklyn, NY	6:48
Chicago, IL	6:41
Johannesburg, S. Africa	5:42
Lakewood/Deal, NJ	6:49
London, UK	7:02
Los Angeles, CA	6:42
Manchester, UK	7:09
Monsey, NY	6:49
Montreal, Quebec	6:49
Toronto, Ontario	7:11
Yerushalayim	6:11
Zurich, Switzerland	7:22

בשבילי הלכה

ע"י הרב הגאון מאיר צבי שפיצר שליט"א
הערות בעניני הלכה. הלכה למעשה יש לשאול לרב

וילך - שבת שובה נוסח ודוי

כתב הרמב"ם דנוסח ודוי דצריך שייאמר שלא ישוב לחטא זה לעולם. וכבר הביאו מקורו מירושלמי סוף יומא, ומובא גם בויקרא ר' ג'. (וקצת י"ל מקור הרמב"ם, כמ"ש בפמ"ש סוף יומא "והתשובה הוא שיתודה וכו' ויקבל עליו שלא ישוב וכו' אמר בודוי ופרישה מן העון ומודה ועווב ירוחם", ונראה שהרמב"ם מפרש ומודה ועווב שניהם בפה).

וצ"ב דאין אנו נוהגים כן. ובאוצר תפילות בענף יוסף העיר בזה וגם העיר דלא נמצא כן גם ברמב"ם בסדר הודוי. וכמו"כ קשה מהגמ' והרמב"ם שאמרו להדיא דעיקר ודוי הוא לומר חטאנו. ולכא"מ מקור הגמ' והרמב"ם הנ"ל הוא מודוי כה"ג דמפורש בגמ' שאמר חטאתי עויתי ופשעתי.

וכתב באוצר תפלות דמה שאומרים אתה יודע ראי עולם ותעלמות וכו' היינו שמכיר התשובה שבלבו ומעיד עליו יודע תעלמות שלא ישוב לחטא זה לעולם. וכתב דצריך לכונן לזה בשעת אמירת הודוי. (מיהו ברמב"ם לא הביא זה בנוסח התפלה). ועוד תי' דמה שאומרים יהי רצון שלא אחטא עוד הוא אמירה שלא ישוב לחטא זה לעולם. ונוסח זה גם ברמב"ם בנוסח התפלה.

ועי"ע משנת ר' אהרן ח"ב עמ' קנ"ח בסוגריים שהעיר ג"כ על נוסח ודוי שלנו. (ובאמת אנו אומרים יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד, ועוד שאנו אומרים על חטא שחטאנו לפניך בודוי פה, אבל הקושיא על הרמב"ם שלא הביא כ"ז).

ובס' לתשובת השגת עמ' קמ"ט תי' דשאני ודוי דיר"כ, בין של כה"ג ובין ודוי שלנו, כיון שהוא ודוי על הקרבן ועל יום המכפר, ובוה די בודוי עצמו, אבל במצות ודוי כתב הרמב"ם דצריך שייאמר שלא ישוב לחטא זה לעולם. ועי' פחד"י, י"כ כ"א י"ב, במה שכתב הרמב"ם שמתקבלת מיד ופי' דא"צ יעיד עליו יודע תעלמות, ולכא"מ עי"ל דמה"ט א"צ שייאמר כן בפיו.

והנה עיקר ודוי יליפני בדף ל"ז ע"א מוידוי שהתודה מרע"ה עבור ישראל וצ"ב לפי הרמב"ם דלא אמר משה עזיבת החטא.

ועי' שפ"א יומא ס"ו ה'ק' למ"ד צריך לפרט אמאי אמר כה"ג רק חטאתי עויתי. וכתב שם וז"ל ואין לומר דדוקא אדם המתודה עבור עצמו צריך לפרט החטא אבל לא כה"ג המתודה עבור אחרים דהא כל ענין הודוי דהכא יליפני לעיל ל"ז ע"א מוידוי שהתודה מרע"ה עבור ישראל שאמר ויעשו להם אלהי זהב עכ"ל. והוסיף שם בהג"ה וז"ל הגם ד"ל דשאני התם שהיה חטא ידוע והיה אפשר לפרט משא"כ כאן שאין כה"ג יודע לפרט, מ"מ בודוי ראשון על הפר עבור עצמו ואומר חטאתי עויתי פשעתי קשה כנ"ל עכ"ל.

ועיקר תירוצו דשאני כה"ג שמתודה על אחרים ואין כה"ג יודע לפרט, אולי בזה י"ל הרמב"ם שכתב דצריך לומר בודוי שלא יחזור לחטא זה לעולם ועזיבת החטא בכלל נוסח הודוי, וקשה ממש רבינו עצמו. ולפי השפ"א י"ל משום שהמתודה על אחרים א"א לו לומר שלא ישוב לזה עוד.

דברי רבותינו

...בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה. מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים, אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למי תה. (רמב"ם תשובה ג,ג)

הקשה הגאון רבי יצחק בלאזר וצ"ל: הרי מדובר במי שעוונותיו וזכויותיו הם מחצה על מחצה, וא"כ יעשה מצוה אחת בימים אלו ויכריע את דינו לזכות? ותיירץ דמניעת התשובה היא חטא גדול שמכריע כל זכות שיכול לעשות.

וביאר מרן ראש הישיבה הגאון רבי רפאל שמואלביץ זצוק"ל: אפילו אם יהיה לאדם רוב מצוות ביום הכפורים, אף כנגד העבירה של מניעת התשובה, אך מ"מ מניעת התשובה הינה בגדר של מרידה במלכותו ית', וכמש"כ בשערי תשובה (א, ב): "ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו יכבד עליו מאד ענשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והנו בר עתו, ובידו לצאת מתוך ההפכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה. ואמרו

על כל אחד לקיים את המצוות המוטלות עליו

סיפר מרן ראש הישיבה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל: הייתי עד ראיה ושמיעה למעשה הבא: בערב יום הכיפורים הגיע אל מו"ח מרן ראש הישיבה הגה"ח רבי אליעזר יהודה פרינקל זצוק"ל יהודי אחד שהלווה ממון לישיבה ובא לתבוע את חובו. אמר לו ראש הישיבה: "ראשית, הלא בערב יום כיפור יש דברים אחרים על ראשו של אדם ולמה אתה בא דוקא היום כדי לתבוע את חובך? שנית, הלא החוב עדיין תוך זמנו, אם כן, בוודאי לא היה לך לתבוע עכשיו".

ענה המלווה: "שמעתי שיש ענין לפרוע חובות לפני יום הכיפורים!" השיב לו מרן ראש הישיבה: "אינני בטוח

דברי הימים

רבותינו ז"ל על הענין הזה (קהלת רבה ז, לב) משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ויער בורו ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאיש הוא עודנו עצור, ויך אותו במטוה. אמר לו: קשה יום, הלא המחותרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך", עכ"ל.

וצ"ב, מדוע הביא רבינו יונה דברי המדרש הללו, מה עניין זה למה שכתב שכאשר יתאחר החוטא לשוב מחטאתו יכבד עליו מאד ענשו בכל יום?

ונראה לומר, דאמרו במשל ששר בית הסוהר הכהו במטהו, וצ"ב, דאמנם הוכיחו כהוגן שהוא שוטה וחסר דעת, אך מדוע גם היכה? אלא שהבין השר את העניין שלא הציל את נפשו, לא כשטות ומעשה משובה, אלא כמרידה במלך, שמראה שלא אכפת לו מעונשי המלך.

וזו אף רעתו של מי שאינו שב בתשרי בה, שהרי מראה כאן מרד בהש"ת, ומכריז שאינו חושש לעונשי המקום.

בימים הללו אשר הקב"ה קרוב ומקבל תשר בת עמו ישראל ברחמים, הרי זו "מחתרת חתר רה לפני", ומי שאינו שב בתשובה בימים אלו הרי הוא כמורד במלכו של עולם, ויכול האדם ח"ו לאבד את האפשרות הנוספת לזכות בדין.

שיש ענין כזה, אבל גם אם נניח שיש דבר כזה, ואפילו בחוב שעדיין הוא תוך זמנו, על מי מוטלת מצוה זו? הלא המצווה של פריעת חוב מוטלת עליו ולא עליו!

הוסיף מרן רה"י הגר"ח שמואלביץ ואמר: "זקני, הסבא מנובהרדוק ר' יוזל, היה אומר: "כמה נאה היה נראה העולם אם הלווה היה תמיד פורע חובו בזמנו, והמלווה לא היה דורש מאתו כלל. אם כל אחד היה מקיים את חר בתו, כולם היו חיים בשלום ובשלחה. הצרה היא, שהלווה צועק תמיד: 'לא תהיה לו כנושה', ואילו המלווה צועק: 'פריעת בעל חוב מצוה!'

היסוד הוא, שהאדם מודע לכל החובות, אבל תמיד לחובות המוטלות על חברו, למצוות ולחובות של זולתו ולא של עצמו. אילו היו הבריות מקיימים כל אחד את המצוות שלו, היה העולם מאושר..."

מתוך "במחיצתם של גדולי ישראל"

דרשו ה' בהמצאו

ע"כ עלינו לדעת ולזכור שעכשיו יש לנו הזדמנות כזו לבקש לזכות לחתימה טובה ולשנה מבורכת ולהינצל, ומלבד כל זה גם לזכות להיטהר ולהתנקות מכל העוונות. שאם האדם היה יודע מה גורם זוהמת וצחנת העבירה, [שכך כינהו הנביא (יואל ב, כ) "ואת הצפוני - זה יצה"ר (סוכה נב.) - ארחיק מעליכם וגו' ועלה באשו ותעל צחנתו כי הגדיל לעשות"] שהרי א"א לעמוד ליד אדם שמלא צחן, ובא אדם ומנקהו מזה, הרי אין לך חסד גדול מזה. והקב"ה מנקה אותנו בכל שנה "כי ביום הזה יכפר עליכם" [כדאיתא בגיטין (נו.) שכיפור הוא מלשון נקיין], א"כ עלינו לשמוח ביום זה שזכינו למתנה זו.

"כי קרוב הדבר אליך מאוד".

ואיך היא הדרך לשוב בתשובה באמת? שהרי ענין התשובה הוא גם לשוב אל ה', וכיצד מתקרבים אליו.

ומתחילה צריך לדעת מה שכתוב בפרשת ניצבים לאחר פרשת התשובה [- שהיא עד ה' כמ"ש (דברים ל, ב) "ושבת עד ה' אלוקיך" [- "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא, לא בשמים היא לאמור מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה, ולא מעבר לים היא לאמור מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה, כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" (שם יא-יד)].

ולדעת רש"י קאי על התורה בכללותה. אמנם לדעת הרמב"ן קאי על מצות התשובה. [שהלשון כי המצוה הזאת, משמע דקאי על מצוה מסוימת]. וביארו המפרשים (כלי יקר ועוד) שלא יאמר האדם כ"כ התרחקתי מאתו יתברך בעוונותי ואיך אחזור בתשובה. לפי שהתשובה קרובה מאוד, ודי בהחלטה אחת לזכות לתשובה, וכמ"ש בשע"ת (ש"ב י) ברגע קטן יצא מאפילה לאורה.

תשובה ע"י לימוד התורה.

ולאחר שהתברר לנו שמצות התשובה קרובה לנו מאוד, עלינו לברר איך עושים תשובה. שהרי יש הרבה עיקרי התשובה, ושרשם הם החרטה על העבר והקבלה על

יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין.

אבל עכשיו אין צריך לכל התירוצים, אלא ברור שהש"ת אתנו, ושומע תפילת כל יחיד ומקבל את תשובתו, שכל השערים פתוחים עכשיו.

אילו יוהכ"פ היה פעם בשבעים שנה.

ומתנה נפלאה זו שקיבלנו בימים אלו יש לנצלם כראוי. וכמו שהמחיש לנו הגר"ס שאם היה ניתן לנו פעם בשבעים שנה כזו קירבת ה' לכל אחד באופן אישי, הרי לא היינו יודעים מה לעשות עם עצמנו, והיינו מתכוננים כבר עשר שנים קודם, והיה יוצא כ"כ הרבה ספרים ודרכים ועצות כיצד לנצלם כראוי.

והקב"ה האב הרחמן ברוב רחמיו נתן לנו בכל שנה את הימים הנעלים הללו, כמה יש לנצלם כראוי.

"אין דרכו של בורגני לפתוח בלילה".

וכשלא מנצלים את הימים המאירים האלו התביעה יותר גדולה. וכדאיתא בילקוט ישעיה (סה) עה"פ נדרשתי ללא שאלו נמצאתי ללא בקשוני, שהקב"ה קרוב ולא מבקשים ממנו, "א"ר חוניא משל למה הדבר דומה לתייר שהיה מהלך בדרך וחשכה לו [שעמד להחשיך], בא לו אצל הבורגן וא"ל הבורגני הכנס לך לבורגן מפני חיה רעה ומפני הלסטים, א"ל אין דרכו של תייר ליכנס לבורגן, כיון שהלך בא לו אישון לילה ואפלה, [וכיון שתשת חושך ויהי לילה, בו תרמוש כל חייתו יער (כבתהילים קד, כ)]. ושמע את קול הדובים והאריות וירא על נפשו וחיפש מקום מפלט עד שמצא את בית הבורגני. חזר ובא לו אצל הבורגני והיה צועק ומבקש שיפתח לו, א"ל הבורגני אין דרכו של בורגני לפתוח בלילה ולקבל אדם בשעה זו, אני בקשתי להכניסך ולא רצית עכשיו איני יכול לפתוח לך.

כך אמר הקב"ה לישראל שובו בנים שובבים, דרשו ה' בהמצאו, ולא היה מבקש אחד מהם לשוב, (כיון שנמסרו למלכיות שנמשלו לחיות התחילו צועקים) [ואם לא מנצלים הזדמנות זו מתקיים ח"ו הפסוק [תהילים י, א] למה ה' תעמוד ברחוק".

אנו בעצומם של הימים הנעלים ביותר ששייך, כדאיתא בר"ה (יח.) "והכתיב דרשו ה' בהמצאו, התם בציבור הכא ביחיד, ויחיד אימת אמר רבה בר אבוה אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ".

"עד דאתון חיין".

ואמנם התרגום מבאר שבהמצאו היינו כל ימי חיותינו, שתרגם (ישעיה נה, ו) "תבעו דחלתא דה' עד דאתון חיין, בעו מן קדמוהי עד דאתון קימין". [ולפ"ז מה שלא אמר בהמצאכם - שהוא כל זמן שאנו חיים, לפי שבא לומר שכל זמן שאתם חיים הרי הוא עמכם].

ומרן רה"י הגר"ח שמואלביץ זצ"ל אמר ע"ע שכאן בזה העולם יכול לעצום את עיניו ולומר שהוא דבוק בקב"ה, אבל לאחר פטירת האדם מי שלא התקרב לקב"ה, ירצה וישתוקק להתקרב אליו ולא יוכל. וכמובא מהגר"א שבשעת פטירת האדם זוכה לגילוי שכינה ואח"כ מסתלק ממנו, וא"א לתאר את גודל שברון הלב שמרגיש אז מהריחוק הנורא. אבל הצדיק זוכה שהגילוי שכינה ממשיכה ללוותו. וזה כוונת התרגום שכל ימי חיותנו הקב"ה אתנו ואפשר להתקרב אליו.

"בהמצאו".

אבל בגמ' מבואר שבהמצאו קאי על עשרת ימי תשובה. ואנו מאמינים בדבר הש"ת שאמר לנו ביד ישעיה הנביא, שבימים אלו כל יחיד שמתקרב אליו הקב"ה נמצא אתו. וימים אלו הם מתנה מיחדת שנתן לנו, ובסופם מגיעים ליום הכיפורים שהוא קץ סליחה וכפרה.

עדיין קודם גזר דין.

והגזירה בר"ה כ"כ מוחלטת היא, עד כדי כך דאמרין בר"ה (טז.) "כמאן מצלינן האינדא אקצירי ואמריעי כמאן כר' יוסי" [דס"ל אדם נידון בכל יום]. והקשו תוס' דלרבנן דאמרי אדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ, מי לא מצלינן רפאנו וברכת השנים. ותירצו בכמה אופנים: א' שבר"ה נגזר רק מתי יחלה ולא מתי יבריא. ב' שמזכירין בתוך שאר חולי ישראל, וגזר דין דרבים נקרע. ג' כאיבעית אימא דא"ר

וחפץ בטובתינו, וכשיצאת השנה בטובה הרי הוא נחת רוח לפנינו וכדכתיב (תהילים ל, ו) "חיים ברצונו".

ועתה עבודתנו היא איך נוכל להיחלם לטובה שלא יארעו מאורעות רעות רח"ל. שהרי אנו מוקפים בשונאים מכל הכיוונים, ובכל מקום ישנם כפרים מבני ישמעאל ה"י, ורק אתמול היה פיגוע באזור ירושלים, והקב"ה רוצה שנתעורר. ויומיים לפני ר"ה נטבע אברך במים רח"ל. וכמה תאונות יש. ורצונו יתברך הוא שנתעורר ונקבל ע"ע להשתנות, ואז נתקרב אליו.

ובל נשכח שבשנה זו היו גם הרבה דברים משמחים, כמה עקרונות נפקדו, וכמה מעוכבי שידוך התארסו, והכל ממנו יתברך. ורצונו שיהיה לנו רק את החלק הטוב.

"מה נואלו היוצאים לפעלם".

וזה עבודתנו שלא להפסיד זמנים יקרים אלו. וכמו שמביא רבינו יונה (שם) "מה נואלו היוצאים לפעלם ולעבודתם עדי ערב בימים הנוראים ימי הדין והמשפט ואינם יודעים מה יהיה משפטם". שאדם העומד לפני משפט - אפילו משפט ממון - אינו רגוע ומחפש עיצות איך להנצל.

והמוטל עלינו הוא: א' לחפש איך להנצל. ב' כמשנ"ת שהקב"ה הולך לנקות אותנו מהעוונות, והאדם כשהוא נקי הוא יותר קרוב לקב"ה וכמ"ש הרמב"ם (בפ"ז מהלכות תשובה) איך נראים מצוותיו של בעל עבירה שנקרא משוקץ ומרוחק ותועבה, ולאחר התשובה נקרא אהוב וידיד שהקב"ה מצפה למצותיו. ועלינו לברר איך עושים תשובה כהוגן וכהלכה.

"בחינת הקלות".

עיקר התשובה ידוע שהוא החרטה על העבר והקבלה על העתיד. אבל אי אפשר סתם לומר שלא יכשל, לפי שצריך לדעת מה הם מכשוליו, ומה גרם לזה, ואיך יברח ממה שגרם לו להיכשל. וכגון מי שנכשל בלשה"ר ובפגיעה בזולת ובראייה אסורה, יש לו לברוח מהמקום שגרם לו להיכשל. והנכשל כעס ובכל דבר האסור יתבונן איך יגרום שלא יכעס, ואם ח"ו יכעס מה יעשה אז. וצריך להיכנס לפרטים ולפרטי הפרטים בדבר שהאדם נכשל בו.

ובעצם היה צריך קבלה על כל מצוה ממצוות התורה. וחדש לנו הגרי"ס שגם קבלה על בחינות הקלות בכלל התשובה הוא.

והן מידעת התורה.

ואפילו לשיטת הרמב"ן ש'המצוה הזאת' קאי על מצות התשובה, מ"מ מודה שגם על התורה נאמר 'כי קרוב אליך הדבר מאוד', שהרי למצות התשובה נצרך לימוד התורה כמשנ"ת ואם התשובה קרובה מאוד בהכרח שגם התורה 'בפיך ובלבבך'.

[ובעירובין (נד). מבואר ג"כ ש'בפיך ובלבבך' קאי על לימוד התורה, שמבואר שם שלימוד התורה צריך להוציא בפיו בקול. {ואם אינו יכול שיהרהר בליבו}]]

"בעת ההיא האלוקים יביא במשפט את כל מעשה".

וברגע אחד אפשר לזכות לכזו קירבת אלוקים. ותמיד הוא קרוב אלינו, אלא שבימים אלו הקרבת ה' גדולה ביותר, כהבטחת הנביא 'בהמצאו'. וכמ"ש בשע"ת (ש"ב יד) "הדרך החמישית [מתי צריך ביותר לחזור בתשובה] בעשרת ימי תשובה, הירא את דבר ה' לבו יחיל בקרבו בדעתו כי כל מעשיו בספר נכתבים, ובעת ההיא האלוקים יביא במשפט את כל מעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע, כי האדם נידון בר"ה וגז"ד שלו נחתם ביה"כ".

[סתם בזה שלא רק הבינונים ממתנינים ליוה"כ לגז"ד, וכן משמע בתפילת 'ונתנה תוקף', וכ"ה דעת הגר"א. ולגבי השלושה ספרים נפתחים ביאר שזה על עוה"ב וזה על עוה"ז איך נעבור אותו.]

גם הגזירות הקשות הם מרוב רחמיו.

ומבקשים שיהיה ההתעוררות ע"י רחמים וחסדים ולא ע"י גזירות קשות. שהרי רק בתקופה האחרונה היו ל"כ הרבה צער ועגמת נפש. ויש לקב"ה צער כשאנו בצער, וכמ"ש 'וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מיסרך' והמשיל ע"ז רבינו חיים מוואלוז'ין בדרשתו (? א"ה: עיין נפה"ח ש"ב פ"ב ויל"ע אם לזה הכוונה). לבן מלך שחלה וקבעו הרופאים שהשינה מסוכנת לחייו, ועמדו עליו להקיצו בכל מיני דרכים ואפילו בדרכים מצערים [כגון מכות חשמל וכד'], והיה שם אדם אחד שתמה מדוע מצערים את בן המלך, אמרו לו שוטה הלא את טובתו אנו דורשים שלא ימות. וגם המלך רוצה שיצערוהו כדי שלא יישן ויסתכן, אבל בוכה ע"ז שבנו הגיע לכה חולי שצריך לצערו כ"כ.

כך הקב"ה האב הרחמן שכל מעשיו הם מרחמנות, ואפילו על תשפוכת דם הרשעים אומר קלני מראשי (כמבואר בסנהדרין מו.),

העתיד. ויש גם דרגה של 'יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לחטא הזה עוד'. וגם צריך לדעת איך נוכל להישאר לעמוד בדרגה זו של התשובה ולא תמעד רגלינו.

והדבר הראשון הוא לימוד התורה. והוא משום שני טעמים: א' שאם לא ידע את הדינים וההלכות, כיצד יוכל לדעת את המעשה אשר ייעשה.

ב' משום שהיצה"ר תקיף באדם מאוד, וכל הזמן מנסה להכשילנו, וכמ"ש החוה"ל (שער יחוד המעשה פ"ה) 'אתה ישן לו והוא ער לך'. והעצה היחידה היא לימוד התורה, כדאיתא בקידושין (ל:): "ת"ר ושמתם נמשלה תורה כסם חיים, משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה, והניח לו רטיה על מכתו, ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורוחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי [צמחים - רש"י, שיחלה וסכנה לכל גופו].

כך הקב"ה אמר להם לישראל בני בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תטיב שאת [ופרש"י אם תטיב - לקח טוב, שאת - תתנשא על יצרך. ועה"ת כתב כתרומו פירושו, שאם ייטיב מעשיו ימחל לו ואם לאו יענש בעוה"ב]. ואם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרים בידו שנאמר לפתח חטאת רובץ ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך [שאיין יום שהוא 'שוכח' מאתנו, אלא כל משאו ומתנו הוא איך להכשיל אותנו. ובת"ח יותר מכולם כדאיתא בסוכה (נב). לפי שכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו]. ואם אתה רוצה [עסוק בתורה - רש"י] אתה מושל בו שנאמר ואתה תמשל בו".

"ואם אתה רוצה אתה מושל בו".

ולכאורה יפלא הכפילות, שהרי כבר אמר מתחילה שאם ילמד את הלקח טוב תתנשא על יצרך כפרש"י, ומדוע שנה שוב ואם אתה רוצה אתה מושל בו. [ועיין במהרש"א מש"כ בזה]. ומבארים בזה שמתחילה אמר שבלי לימוד התורה א"א נמסרים בידו, ועכשיו בא לומר שאפילו מי שכבר נמסר בידו וכל משאו ומתנו בו, מ"מ אם אתה רוצה, גם במצב כזה אתה יכול למשול בו. וזה לפי שהתורה קרובה אליך מאוד, ובכל מצב אפשר להתעלות וללמוד ואזי למשול ביצר ובכל תולדותיו.

נמצא שרק ע"י עמל התורה אפשר להתגבר על היצר, הן מכח קדושת התורה,

"ברוך אשר יקים"

ויש להבין שהרי המקבל ע"ע לקיים את כל התורה כולה מלבד דבר אחד הרי הוא מומר, כמ"ש הרמב"ן ובשע"ת (א ו) ואת פושעים נמנה לפי שפרק עול אדוניו מעליו, וא"כ איך שייך קבלה על דבר אחד.

והביאור הוא שאם מקבל ע"ע דבר אחד ובשאר המצוות אינו חפץ, הרי הוא פורק עול. אלא שהקבלה כאן היינו שרוצה לקיים את כל דברי התורה, אלא שנכשל, ולכן מקבל עליו נקודות קטנות שעל ידם יבוא לכל, ואז אשריו ואשרי חלקו. וכמ"ש הרמב"ן ור"י ש"ארוך אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשותם" (דברים כח, כו) קאי על מי שמקבל לעשות הכל מלבד דבר אחד, אבל אם מקבל ע"ע לקיים את הכל כבר הוא בלל ברוך.

לימוד המוסר

והגרי"ס אמר שיקבל עליו ללמוד מוסר. ויש להבין שלימוד המוסר אינו דבר משונה, לפי שמוסר הכוונה להתקרב לקב"ה, וכל התורה היא מוסר.

והיינו שיש בלימוד המוסר שני חלקים: א' ידיעת ההלכה, שכמו שצריך לדעת הלכות שבת ויר"ט וריבית, כך צריך לדעת הלכות חנופה ולשה"ר ורכילות ומלבין פני חברו, כדי לדעת מה רצונו יתברך מאתנו. וע"כ המקבל עליו ללמוד שער ג' בשע"ת יראה את המצוות שעלולים להכשל בהם, ובמה שהוא נכשל יראה להתחזק. ואז הוא מתקדם כל הזמן וינצחו הסנגורים.

ב' והחלק השני במוסר הוא ההתעוררות שבו, וכמ"ש הגר"א עה"פ "לדעת חכמה ומוסר" (משלי א, ב) שחכמה היינו ידיעת התורה, ומוסר היינו ההתעוררות מהתורה. ולדוגמא הלומד את מעלת השבת וקדושתה ומתעלה מאוד, עכ"ז בלא ידיעת ההלכה למעשה לא ימלט מלעבור בכל שבת על כמה איסורים כידוע מהיערות דבש (וכ"ה במהרש"א בקיצור). וע"כ יש לדעת מתחילה הלכות שבת, ואח"כ להכיר גם בתועלתה ובחומרת המחללה שהוא כעובד ע"ז.

שמירת השבת מועילה למחילת עוונות.

ומדי דברנו בהלכות שבת יש לציין ששמירת השבת היא גם עיצה שיתקבל התשובה, כדאיתא בשבת (ק"ח): "כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו". ותמה הט"ז (בריית הלכות שבת) ממ"נ אם חוזר בתשובה מה

עינוי ולא נכתב מצות האכילה להדיא, כדי שנקבל שכר כאילו מתענים. שהרי לפום צערא אגרא (אבות ה, כו) וטוב אחת בצער ממאה שלא בצער (כדאיתא באבות דר"נ), ונקבל שכר על האכילה כמו שצמנו.

ובפסחים (סח): איתא שמר בריה דרבינא היה צם כולא שתא, מלבד פורים ושבועות וערב יוה"כ"פ [ולבי שבת יש נידון מה עשה, ו"א שצם תענית חלום. ולגבי תענית חלום בערב יוה"כ"פ דעת הט"ז (שם סק"ב) שאי"צ לצום, שהרי האכילה ביום זה נחשב ממש כאילו צם.]

האכילה מראה על שמחתו בהגיע זמן כפרתו.

ובביאור מעלת האכילה ביום זה כתב בשע"ת (שער ד' ח-י) שלשה טעמים: א' שהרי יש ארבעה חילוקי כפרה, (כדאיתא ביומא פו.) שעל מצות עשה אינו זז משם עד שמוחלים לו מיד, ועל לא תעשה תשובה תולה ויוה"כ"פ מכפר, ועל כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ"פ תולים ויסורים ממרקים, ועל חילול ה' כולם תולים ומיתה ממרקת. וע"כ מי שעבר על לא תעשה מצפה ומשתוקק ליום זה מתי יבוא ויתכפר לו. וריבוי האכילה מראה על שמחתו בהגיע זמן כפרתו ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו ויגונותיו לעונותיו.

לשמחת המצוה, ולמען נחזק בתשובה.

והשנית כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה כי יגדל וישגה מאוד שכר השמחה על המצוה, ומפני שהצום ביוה"כ"פ נתחייבנו לקבוע הסעודה על שמחת המצוה בערב יוה"כ"פ.

והשלישית למען נחזק להרבות תפילה ותחנונים ביוה"כ"פ, ולשית עצות בנפשנו על התשובה ועיקריה. שאם נבוא בחלישות כבר מערב יוה"כ"פ, לא יהיה לנו כוח לצום, וע"כ יש לאכול כדי שיהיה כוח לעשות תשובה אמיתית, להתבונן היכן הוא עומד, ומה תכניותיו לגבי ההמשך.

הכנה פורטא קודם יוה"כ"פ.

ומי שאינו זוכר את עונותיו, עליו יעץ המ"ב (תר"ג סק"ג) ללמוד חיי אדם (קמג) ודבריו קילורין לעיניים. וכן יש ללמוד את ה'על חטא' גופא, ולהתבונן מה עליו לעשות עתה. ובל נשכח שכל תשובה מועילה וכל תפילה פועלת. ואחד מעיקרי התשובה היא התפילה, להתפלל שנוכל לעמוד במה שמקבלים על עצמנו.

מועיל שמירת השבת, ואם בלא תשובה איך מועילה השבת למחול לו. וביאר דבודאי הכוונה עם התשובה, אלא שיש פעמים שלא מספיק תשובה כדמצינו (ביומא מו.) שיוה"כ"פ מכפר על ל"ת ולא על כריתות ומיתות ב"ד, אמנם המשמר שבת כהלכתו יתקבל התשובה אפילו על עבירות אלו.

ואף שבישיבה צריך ללמוד את סוגיות הגמ', אבל צריך שיהיה גם סדר ללימוד ההלכה. ומי לנו גדול בישראל ועמל בתורה כמרן בעל הקה"י זצ"ל, והוא כתב באיגרת שצריך לקבוע חצי שעה ללימוד ההלכה למעשה. ובודאי שמי שלומד ש"ס בעיון, ההלכה יותר ברורה לו, אמנם מתחילה צריך שילמד משנה ברורה שידע את המעשה אשר יעשון [ואח"כ שאר ספרים].

לימוד ההלכה - מתייצב על דרך טוב.

וכשלומד הלכה בכל יום ומקיים את מה שלומד, אפילו שנכשל במה שעדיין לא למד מ"מ הוא הולך בדרך טובה.

ובלימוד הלכות שבת מקיימים גם את מצות "זכור את יום השבת לקדשו".

ומדי התעורר לו איזה שאלה בהלכה ידע היכן עליו לעיין. [ובדרך אגב יש להוסיף, שהלכה שברר כשהיה לו ספק בהלכה למעשה זוכרים יותר משאר הלכות, וע"כ בהתעורר לו שאלה ישתדל לבררו ויהיה לו למזכרת]. והרי הוא נכנס במערכת של 'מקבל עליו' ואז יתעורר. וכן הוא בבין אדם לחברו שמקבל עליו ללמוד ולקיים, ואז הוא בדרך הנכונה.

ועוד יבדוק היכן נכשל ומה סיבת הכישלון, ויתרחק ממקומות התורפה לבל יכשל עוד. ולזה נצרך הרבה התבוננות.

מצות האכילה בערב יום הכיפורים.

והנה אנו עומדים יום קודם ערב יום יום הקדוש שיש בו מצות עשה מדאורייתא להרבות בו באכילה. [ויש בש"ס ארבעה מקומות מצוה להרבות באכילה]. כדאיתא בגמ' (ר"ה ט. ועוד) "דתני חייא בר רב מדפתי ועיניתם את נפשותיכם בתשעה, וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי". [ומקבל שכר כמצווה ועושה כמ"ש תוס' (בד"ה כאילו) "כמו שצוהו הקב"ה להתענות והתענה". וכ"כ בשע"ת "כאילו נצטוה להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם"].

וכתב המ"ב (תר"ד א) שעי"כ נכתב בלשון

מצוה זו, ואי"ז לדרגא שלנו]. ויש בזה מלבד מצות הצום, גם קירבת אלוקים ע"י הצום.

ועל נעילה כתב במשך חכמה שכל המקטרגים אינם יכולים להשטין, ואפשר אז לקרוע שערי שמים. (? א"ה: עיין מש"כ עה"פ במדבר כט, ח, ויל"ע דהוא לכאורה על כל יוהכ"פ).

אשרנו שזכינו שהשי"ת נתן לנו כאלו זמנים טובים, ואשרי המנצלם, ובוודאי שהקב"ה ירחם עלינו ויקבל תשובתינו, ויורנו דרך תשובה, וילמדנו דרכיו, ויקויים בכולנו "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל).

העבודה (שי"א פ"י), שהרי עיקר המצוה ביוהכ"פ הוא הצום, והשי"ת יתן שכולנו נוכל לצום. ולא לכולם קל לצום, [וכ"א כפי כוחותיו ולחציו] ויש שכבר חושב על האוכל בלילה, ומתי יאכל, ומחשב כמה זמן נשאר לסיום הצום... והיא מחשבת ריק שהרי כולם אוכלים בשווה, ולא תועיל לו המחשבה בעניין כלום. ומייעץ לנו שבשעה שיתעורר באדם הרגשת רעב וצימאון [שאע"פ שביוהכ"פ אנו דומים למלאכים, סוף סוף נשארים בני אדם]. יחשוב שרוצה לאכול אלא שאינו אוכל משום שכך ציווה הקב"ה. וצום כזה מעולה היא מאוד, ועולה אלף פעמים על מי שלא חשב כן - אע"פ שנשאר רעב. [והוסיף שם שבשעה שכבר מותר לאכול יחשוב הלוואי שימשיך עוד

ועכשיו פתוחים כל השערים, אשרינו שהקב"ה נתן לנו כאלו זמנים יקרים שנוכל להתרצות אליו.

שמירת הנקיון.

ובהתקרב יום הדין לא ימוש מנגד עינינו שפעמי הגאולה כבר קרובים, ואיך נראה ואיך נשא את פני משיח צדקנו והאבות הקדושים, שהרי נבוש מהם. ועתה שאנו מתנקים, נשמור שנשאר נקיים, ואז נוכל לקבלם בלא שום בושה. אלו הזמנים היקרים שיש לנצלם, וכמה קרבת אלוקים ומתנות נתן לנו.

בכוונת הצום.

ועצה טובה יש מבעל היסוד ושורש

This week's Bishvilei Haparsha is sponsored by

How Torah Catalyzes Teshuvah

Harav Hagaon Yosef Elefant Shlita

In Shemoneh Esrei we find something fascinating – the only time we daven openly for Torah is in the context of teshuvah: **הַשִּׁיבֵנו אֲבוֹנֵינוּ לְתוֹרָה**: וְקִרְבָּנוּ מִלְכָּנוּ לְעִבְדוֹתֶיךָ וְהִחַזִּירֵנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלָמָה לְפָנֶיךָ.

In *Shaarei Teshuvah* (1:3), Rabbeinu Yonah writes what seems to be an extreme statement: **ולא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ**. Apparently, if someone delays teshuvah it's a sign he's an *am haaretz*. In contrast, regarding a talmid chacham, Rabbeinu Yonah cites the Gemara (*Berachos* 19a): **אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום, כי** – if you see a talmid chacham transgress, don't think for a moment that he didn't do teshuvah by the next day.

Rabbeinu Yonah is pointing out a stark difference between an *am haaretz* and a talmid chacham: an *am haaretz* is someone who doesn't do teshuvah, and a talmid chacham is someone who definitely does. We see, then, that Torah and teshuvah are connected, since someone who learns Torah does teshuvah as well. Why?

The Maharal, in *Nesiv Hateshuvah* (*Perek Beis*) explains that transgression is rooted in *chomer*, in *gashmiyus*, in the *guf*. The physicality of a person doesn't think; it's detached from the intelligence and from *emes*, and is led by all types of blind drives that are often irrational, including *kinah*, *taavah*, and *kavod*. The *guf* is moody, constantly changing, and very unstable.

The source of *cheit*, says the Maharal, is when a person detaches his *guf* from his *seichel*. And the act of teshuvah is restoring the domination of the *seichel* over the *guf*. The Maharal uses this idea to explain the Gemara (*Yoma* 36b) that states that when a person does teshuvah, his **זדיונות**, intentional sins, become **כשגגות**, like unintentional sins. Teshuvah is the act of going from a lack of *daas* – the state of **ידוע** **בלתי ידוע**, in the Maharal's words – to being a *chacham*. What the person did yesterday reflected a lack of *daas* that no longer characterizes him. In his current state of greater *daas* he would not even think to do what he did yesterday when he lacked *daas*.

To illustrate this concept with a *mashal*, let's say you take a five-year-old child to the beach, and he brings along a pail and shovel to build mud pies, which, he's convinced, are castles. Ten years later, if that same child is taking a pail and shovel to the beach to build mud castles, then you're in trouble. Why doesn't a fifteen-year-old do that anymore? It's because

he's reached a level of *daas* at which he doesn't even think to occupy himself with mud pies.

Similarly, teshuvah puts a person into a state of *daas* that turns his previous actions into acts of insanity relative to his current state.

This teaching of the Maharal can be sourced to a Gemara. The Gemara (*Yoma* 39a) states: **עבירה מטממת לבו של אדם**. Generally, we understand that to mean that an *aveirah* causes spiritual damage to a person's heart, dulling his spiritual sensitivity and blocking him from feeling. But Rashi understands the Gemara's words differently: **אוטמת וסותמת מכל חכמה**, he says. The *aveirah* causes a person's heart to be blocked from *wisdom*.

Based on the Maharal's insight into the essence of teshuvah, we can explain that since an *aveirah* is an act of detachment from *daas*, the damage caused by the *aveirah* is that it doesn't allow wisdom to enter the person's heart. To repair that damage, the person has to restore *daas* into his life.

On a practical level, that means that he begins to think about what he does.

Now we can understand the difference between an *am haaretz* and a talmid chacham. In the famous words of Rabbi Pinchas ben Yair: **תורה מביאה לידי זהירות** – Torah causes a person to think. In explaining why people who delay teshuvah are in the category of *am haaretz*, Rabbeinu Yonah says: **ולא דעת ולא תבונה להם למהר להמלט על נפשם** – these people have no *daas*; they don't think about what they do. When a person sins and fails to do teshuvah, he continues to live as a *chotei*, someone who, according to Maharal, lacks *daas*. A talmid chacham, in contrast, lives with *daas* and thinks about his actions, and therefore, if he transgressed, he certainly did teshuvah: **אל תהרהר אחריו ביום כי באמת עשה תשובה**.

Since Torah brings *zehirus* and makes us think, we daven: **השיבנו אבינו לתורה**, and then **וקרבנו מלכנו לעבודתך**. Through *limud Torah* we are supposed to connect to *seichel* and *daas* in a world of blind physicality. Torah is the first step of stepping out of that world of *chomer* and reentering the world of *daas*: to think before we talk, before we act, before we look. And that itself is an act of teshuvah.

Gmar chasimah tovah and ah gut gebentcht yah